

İZMİR BAROSU

ENGELLİ BİREYLERİN ADALETE ERİŞİMİ ÇALIŞTAYI SONUÇ RAPORU

ENGELSİZ ADALET

GİRİŞ

5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun'da 3/c maddesinde engelli; “ Fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duysal yetilerinde çeşitli düzeyde kayıplarından dolayı topluma diğer bireyler ile birlikte eşit koşullarda tam ve etkin katılımını kısıtlayan tutum ve çevre koşullarından etkilenen birey” olarak tanımlanmıştır.

Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme ile taraf devletler; Engelliliğin gelişen bir kavram olduğunu ve engellilik durumunun, topluma diğer bireyler ile birlikte eşit koşullarda tam ve etkin katılımını engelleyen tutumlar ve çevre koşullarının etkileşiminden kaynaklandığını kabul etmişlerdir.

Engelliliği birey ile toplum arasındaki etkileşim olarak gören bu yaklaşıma göre engellilik öznel değil, toplumların ve toplulukların kuruluş ve işleyişlerinin bir sonucu olup bireyin topluma tam ve etkin katılımını engelleyen, haklardan yararlanmasında ayrımcılığa yol açan tutumlar ve çevre koşullarından kaynaklanan bir durumdur. Bu bağlamda engellilik; çevre koşullarının uygun hale getirilip getirilmediği ve bireyler arasındaki farklılıklar gözetilerek tüm bireylerin haklardan tam olarak faydalanmasını sağlayan yasa, politika ve tutumların oluşturulup oluşturulmadığı ile ilgilidir.

Engelliliğe; İnsan Hakları Modeli ile Engelli Hakları temelli yaklaşım ve bakış açısı ile yaklaşılmalı, engelli bireylerin yaşamın tüm alanlarında engelli olmayan bireylerle tam anlamı ile eşit olması, insanlık onuru ve bireysel özerkliğine saygı gösterilmesini sağlayan ilke ve uygulamalar desteklenmeli, bireyi güçsüzleştiren, ayrıştıran, sınırlayan yardım temelli bakış ile engelli bireyleri engel ve sağlık durumlarına indirgeyen, tıbbi, hayırsever, ataerkil geleneksel yaklaşımlar terk edilmelidir.

BM Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme'nin 13. Maddesi ile diğer haklarla bağlantılı olarak güvence altına alınan Adalete Erişim hakkı, 5378 sayılı yasada yer almadığı gibi; ülkemizde engelli bireylerin en çok ayrımcılığa maruz kaldığı, en çok sorun yaşadığı ancak diğer tüm hakları kullanmada ve hak arayışındaki rolü nedeni ile belki de en önemlisi olabilecek Adalete Erişim Hakkının kullanılmasındaki, sorunları tespit etmek, çözüm üretmek, işbirliğini geliştirmek, hak temelli bakış açısını yaygınlaştırmak ve desteklemek amacı ile ilgili kurum, yerel yönetim ve sivil toplum kuruluşlarının bir araya gelmesi ile İzmir Barosu öncülüğünde “Adalete Erişim” konulu çalıştay 09.05.2019 tarihinde gerçekleştirilmiştir.

A) YASAL MEVZUAT

- 1) Engelli bireylerin hakim, savcı, vali yada diplomat olarak görev almalarını kısıtlayan/engellenen mevzuat hükümleri BM Engellilerin Haklarına İlişkin

Sözleşme'nin "Eşitlik ve Ayrımcılık Yasağı"nı düzenleyen 5 maddesine aykırı olup, gerekçesi olmayan bu mevzuat hükümleri değiştirilmelidir.

- 2) Sporcu engellilerin, spor eğitmenliği ve hakemlik yapabilmesinin önündeki yasal engeller kaldırılmalı, mevzuat Eşitlik ve Ayrımcılık Yasağı ilkesine uygun hale getirilmelidir.
- 3) 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 122. Maddesi uyarınca; engelliliğe dayalı ayrımcılığın suç sayılması için **nefret saikiyle** hareket edildiğine dair kanıt göstermenin şart koşulması, BM Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme'nin 5. maddesine aykırı olup, engelliliğe dayalı ayrımcılık vakalarının soruşturulmasında **nefret saikiyle** hareket edildiğine dair kanıt göstermenin şartı kaldırılmalıdır.
- 4) Kadınlar, çocuklar, mülteci-sığınmacı, Roman ve diğer etnisiteye dahil engelli bireylerin çoklu ayrımcılık biçimlerini önlemeyi hedefleyen yasa ve politikalar geliştirilmelidir.
- 5) Mağdur Hakları Yasa tasarısı, Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Yönetmeliği, engel çeşitliliği ve farklı ihtiyaçlar göz önüne alınarak, tüm engelli bireylerin gözetildiği, kapsayıcı bir içeriğe kavuşturulmalıdır. Engelli bireylerin mağdur, suçtan zarar gören ve/veya tanık olmaları durumunda, engellerine uygun ihtiyaçlara cevap verecek yasal düzenleme yapılmalıdır.
- 6) Engelli çocukların istismara uğradığı durumlarda, mağdur çocuğun ikincil örselenmesinin önüne geçmek için ÇKK ve çocuk adalet sistemi devreye girmektedir. Ancak 18 yaşını doldurmuş zihinsel engelli, mental retardasyonu olan bireyler velayet veya vesayet kapsamında olsalar dahi, istismara uğramaları halinde bu haklardan yararlanamamakta, adalet sistemi içine dahil oldukları andan itibaren defalarca örselenmekte, mağdur veya tanık olarak ifade verme ve diğer tüm adli işlemler sırasında, uygun eğitimi almış psikolog, adli görüşmesi vb. desteğinden yoksun olmaları nedeni ile maddi gerçekler ortaya çıkmadığı gibi bu bireyler temel haklarını da kullanamamaktadırlar. BM Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme'ye aykırı bu durumun ivedilikle ortadan kaldırılmasını sağlayacak kapsamlı yasal düzenlemeler yapılmalıdır.
- 7) BM Engelli Hakları Sözleşmesi'nin 23. Maddesine aykırı olan Zihinsel güçlükleri olan bireylerin evlenme ve oy kullanma hakkını resmi sağlık kurulu raporuna tabi tutan Medeni Kanun ve diğer kanunlardaki yasama tedbirlerinin gözden geçirilmelidir.
- 8) Medeni Kanunun engelli bireylerin ehliyetlerini kısıtlayan vesayet uygulaması BM Engelli hakları sözleşmesinin 12. Maddesinde yer alan yasa önünde eşitlik ilkesine aykırıdır. Tam veri elde edilememekle birlikte en az 14.000 engelli bireyin vesayet altında olduğu, kamu ve özel kuruluşlarda kalması endişe verici bir durumdur. Engelli bireylerin hukuki ehliyetine yönelik kısıtlamaları kaldıran yasa değişikliklerinin yapılması ve vesayet sistemi yerine karar verme sürecinde destek mekanizmaları uygulanmalıdır.
- 9) Vesayet altındaki kişilerin kurumlara yatırılmasına ilişkin etkili bir moratoryum uygulanmalıdır.

- 10) Tüm engelli bireylerin yasa önünde eşit tanınması yönünde değişikliklerin yapıldığı Noter Kanununa uyum temin edilmeli, kanunun uygulanması sağlanarak engelli bireylerin noterdeki işlemleri sırasında 2 tanık zorunluluğu kaldırılmalıdır.
- 11) Arabuluculuk ve uzlaşmada, taraf olan vesayet altındaki engelli bireyin değil kanuni temsilcisinin rızasının aranması engelli bireyin hak arama hürriyeti ve kanun önünde eşitlik ilkelerine aykırı olup çoğu zaman engelli bireyin durumdan haberdar dahi olmamasına ve hak kayıplarına yol açmaktadır. Vesayet altındaki kısıtlının sürece etkin katılımı sağlanmalı, kanuni temsilcinin değil kısıtlı engellinin kabulü aranacak şekilde yasal düzenleme yapılmalıdır.
- 12) Medenî Kanunumuzun 432. maddesine göre, aşağıdaki iki koşulun da gerçekleşmesi durumunda, ergin olan kişilerin özgürlükleri, korunmaları amacıyla kısıtlanabilir: Bu durumdaki ergin bir kişi, aynı madde uyarınca, tedavisi, eğitimi veya ıslahı için elverişli bir kuruma yerleştirilir veya alıkonulabilir. engelli bireylerin tehlikeli olduğu kavramının mevzuattan çıkarılması ve tehlikeli olması nedeniyle engelli bireylerin bakım merkezlerine yatırılmasına dair BM Engelli Hakları Sözleşmenin 14.maddeine aykırı uygulamaya son verilmeli, mevzuat değiştirilmelidir.
- 13) Engelliliğin öznel değil, toplumların ve toplulukların kuruluş ve işleyişlerinin bir sonucu olup bireyin topluma tam ve etkin katılımını engelleyen, haklardan yararlanmasında ayrımcılığa yol açan tutumlar ve çevre koşullarından kaynaklanan bir durum olduğu gözönüne alınarak, Engellilik kavramı tıbbi bakış açısından kurtarılmalı, çeşitli yasa ve yönetmeliklerde aranan %40 oranı kaldırılarak, hak temelli yaklaşım benimsenmelidir.
- 14) Görme ve işitme engelli bireyler tarafından, (yazılı metinleri sesli okuyan veya sesli metinleri yazıya döken vb.) özel programlara sahip olması nedeni ile kullanılan cep telefonları vb. cihazlarda, engelli bireyler için üretilmiş olmamaları nedeni ile KDV muafiyeti uygulanmamaktadır. Bu mobil telefon ve cihazların, engelli bireyler tarafından kullanılmak üzere satın alınması durumunda KDV muafiyeti uygulanmasını sağlayacak yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

B) ERİŞİLEBİLİRLİK

1) FİZİKİ ERİŞİM VE KOŞULLAR

- a) Kamu kurum ve kuruluşları, tüm emniyet birimleri, adliyeler, barolar, kadın sığınma evleri, ceza infaz kurumları, geri gönderme merkezleri engelli bireylerin erişimine uygun hale getirilmelidir. Fiziksel erişimin sağlanmaması, bazı durumlarda adalete erişimi tamamen engellediği gibi, engelli bireylerin taraf olduğu davaların; fiziki koşulların uygun olmaması, adliyelere erişimin sağlanamaması nedeni ile daha uzun sürmesine neden olmaktadır.

- b) Engelli bireylerin şüpheli, mağdur veya tanık olarak bulunmak zorunda kaldıkları emniyet birimleri, adliye veya ceza infaz kurumlarının engelli bireylere uygun olmadığı, birçok yerde temel ihtiyaçları karşılamanın dahi mümkün olmadığı tespit edilmiştir. Bu durum BM Engelli Hakları Sözleşmesi 15. Maddesine aykırıdır.
- c) Kamu kurumları, adliyeler, tüm emniyet birimleri, ceza infaz kurumları, geri gönderme merkezleri, sığınma evleri, adliye içindeki tutuklu bekleme odalarının, toplu taşıma araçları ve ulaşım yollarının engelli bireylerin engel durumuna göre farklı ihtiyaçlarına ivedilikle uygun hale getirilmesi gerekmektedir.
- d) Cezaevlerinde farklı engel gruplarının ihtiyaçları dikkate alınmamıştır. Oysa erişilebilirliğe uygun olmak, görme engelliler için kabartma zemin olmasından, işitme engelliler için işaret dili bilen personel istihdamına, felçliler veya süregen hastalıkları olanların ihtiyaç duydukları tıbbi ekipman ve sarf malzemelerinin teminine kadar birçok ihtiyacın düşünülmesini gerektirir. Ceza ehliyetlerini ortadan kaldırmasa da, Otizm, disleksi vb. engelleri bulunan bireylerin, ihtiyaç duyacakları/duydukları desteği almaları sağlanmalıdır.
- e) Cezaevi girişlerindeki duyarlı kapılar ve retina taraması, hem engelli ziyaretçiler hem de engelli avukatlar için sorun oluşturmaktadır. Özellikle görme engelli bireylerin retina taramasından geçmesi mümkün olmadığından, görme engelli avukatlar ve ziyaretçiler, görevliler tarafından onur kırıcı yöntemlerle kapılardan geçirilmeye çalışılmaktadır. Bu kapılar ivedilikle engelli bireylerin geçişine uygun hale getirilmelidir.
- f) Özellikle Geri Gönderme Merkezlerinde engelli mültecilerin çoklu ayrımcılığa ve kötü muameleye maruz kaldıkları, GGM lerinde engelli bireylerin temel ihtiyaçlarına yönelik fiziki düzenlemelerin bulunmamaktadır. Bu hususta ivedilikle gerekli değişiklikler yapılmalıdır.
- g) Engelli kadınlar ve kız çocuklarına karşı toplumsal cinsiyet temelli şiddet hakkında farkındalık ve eğitim faaliyetleri teşvik edilmelidir. Engelli kadınlara ve kız çocuklarına cinsiyet temelli şiddet ve istismar olaylarında ihbar hattı kurulmalıdır.
- h) Sığınma evlerinin erişilebilir olması sağlanarak risk altındaki engelli kadınların ve kız çocuklarının ya da toplumsal cinsiyet temelli şiddet mağdurlarının sığınma evlerine erişimleri önündeki fiziki, sosyo-ekonomik ve kültürel engeller kaldırılmalıdır.

2) BİLGİ VE BELGELERE ERİŞİM

- a) Engelli bireylerin adalete erişiminde olumsuz fiziksel ve çevresel faktörleri ortadan kaldırmak ve adalete erişimi desteklemek için, **hak arama mekanizmasında online başvuru ve takip mekanizmaları oluşturulmalıdır.**
- b) Hak arama mekanizmalarının erişilebilirliği konusunda yaşanan fiziki, sosyo-ekonomik ve çevresel güçlükler engelli bireylerin adalete erişimini engellemekte, yardım ve destek almak zorunda bırakarak gizlilik hakkını ortadan kaldırmakta ve engelli bireylerin mağduriyetine neden olmaktadır.

Bu nedenle, Kamu Denetçiliği Kurumuna başvuru örneğinde olduğu gibi, hak arama ve adalet mekanizmasının her alan ve aşamasında, gizli online ve telefon ile başvuru ve takip yapılabilecek sistem kurulmalıdır.

- c) Adalet mekanizmasının her alanında **kullanılan UYAP sistemi tüm engelli bireylerin kullanımına uygun hale getirilerek adalet önünde eşitlik ilkesi yerine getirilmelidir.**
- d) Özellikle görme engelli avukatların, duruşma sırasında, duruşma zaptını takip etmekte sorun yaşadıkları, işitme sorunları yaşayan bireylerin kullandıkları çeşitli cihazların duruşmalar sırasında kullanımına izin verilmeği görülmektedir. Görme engelli avukat ve tarafların duruşma zabıtlarını takip etmelerini sağlayacak sistemlerin kurulması sağlanmalı, duruşma ve diğer tüm adli süreçte işitme engelli bireylerin kullandıkları işitme ve diğer yardımcı cihazların kullanımı engellenmemeli, hakim-savcı ve tüm adli personele bu konuda eğitimler verilmelidir.
- e) Hak arama mekanizmasının en önemli unsurlarından olan avukata ve baroya erişim kolaylaştırılmalı, baroya ve avukata ulaşmak için online ve telefonla başvuru mekanizmaları oluşturulmalıdır.
- f) Adalet önünde eşitlik ilkesi gereği, özellikle zorunlu arabuluculuk olmak üzere, arabuluculuk ve uzlaşma mekanizmalarına engelli bireylerin erişimlerinin önündeki güçlükler hak kayıplarına neden olmaktadır. Arabuluculuk ve uzlaşma mekanizmalarına engel çeşitliliği dikkate alınarak tüm engel gruplarının faydalanabileceği online ve telefon ile başvuru sistemi kurulmalıdır.
- g) Baro ve üniversiteler aracılığı ile hukuki bilgi, belge ve mevzuata erişimin kolaylaştırılması için engelli bireylerin kullanımına uygun online kütüphaneler kurulmalıdır.

3) ADLİ YARDIM

- a) Barolarca sağlanan Adli Yardım Hizmetinde; Engelli bireylerin adli yardıma erişmesinin önündeki fiziki engellerin yanında, adli yardımdan yararlanmak için toplanması gereken belgeler engelli bireyler için büyük sorun oluşturmaktadır. Gerek belge toplanmasında fiziki erişim güçlükleri gerekse engel durumunun özelliğine göre yaşanan güçlükler (işaret dili tercümanı olmaması, dijital olarak alınacak belgelerin görme engellilere uygun olmaması vs.) engelli bireylerin adli yardımdan yararlanmasını güçleştirmekte, imkansızlaştırmaktadır.

TBB Yönetmeliğinin 1. Maddesinde “*Adli yardımın amacı, bireylerin hak arama özgürlüklerinin önündeki engelleri aşmak ve hak arama özgürlüğünün kullanımında eşitliği sağlamak üzere, avukatlık ücretini ve yargılama giderlerini karşılama olanağı bulunmayanların avukatlık hizmetlerinden yararlandırılması*” olarak belirtilmiştir.

Barolar tarafından, adli yardımdan faydalandırma ölçütleri değerlendirilirken engelli bireylerin, engel durumuna göre (sağlık, cihaz, destek vb) giderlerinin farklı ve fazla olduğu gözetilmeli, engelli bireylerin adli yardımdan yararlanmasını kolaylaştırıcı ve destekleyici ölçütler getirilmelidir.

- b) **Gizli başvuru yapmanın gerektiği durumlar, evden çıkma imkanı bulunmaması, özellikle kırsal kesimde baro ve temsilcilerine ulaşma güçlükleri göz önüne alınarak adli yardıma online ve telefon ile başvuru ve takip mekanizmaları oluşturulmalıdır. Baroların ve online başvuru siteleri, engel çeşitliliği dikkate alınarak tüm engel gruplarının kullanımına uygun halde olmalıdır.**
- c) Adli yardım başvurusunda, işitme engelli bireyler için mutlaka işaret dili tercümanı desteği sağlanmalıdır.
- d) Engelli bireylere adli yardım hizmeti verecek avukatlar mutlaka engelli hakları ve iletişim konusunda donanımlı olmalıdır. Bu nedenle, engelli hakları alanında adli yardım taleplerinde bu alanda eğitim alan avukatlara öncelik verilmelidir.
- e) Adli yardım bürosuna gelemeyen ya da refakatçiye ihtiyaç duyan engelliler açısından araç tahsisi ya da engellinin adresinde görüşme yapılması gerekir.

4) VASİLİK MÜESSESESİ

- a) Türk Medeni Kanununun 405/1 maddesi; *Akıl hastalığı veya akıl zayıflığı sebebiyle, ergin bir kişi, işlerini göremediği veya korunması ve bakımı için kendisine sürekli yardım gerektiği ya da başkalarının güvenliğini tehlikeye soktuğu takdirde, kısıtlanır* “ hükmü yer almaktadır.

Medeni Kanun’un engelli bireylerin ehliyetlerini kısıtlayan vesayet uygulaması BM Engelli hakları sözleşmesinin 12. Maddesinde yer alan yasa önünde eşitlik ilkesine aykırıdır.

Vesayet makamı Sulh Hukuk Mahkemeleri olsa ve vasi defterleri tutulsa dahi, vasilerin üzerindeki denetim tamamen mali denetime indirgenmiş durumdadır. Mali denetim dışında, kısıtlanan kişinin yaşam koşulları, fiziki ve ruhsal sağlığı konusunda hiçbir denetim mekanizması bulunmamaktadır. Kısıtlanan kişiler vasilerin vicdan ve insafına terk edilmiş durumdadır.

Tam veri elde edilememekle birlikte en az 14.000 engelli bireyin vesayet altında olması kamu ve özel kuruluşlarda kalması endişe verici bir durumdur. Özellikle kurumlarda kalan kısıtlı engellilerin vasiliği büyük bir sorun haline gelmiştir. Bu kurumlarda çalışan sosyal hizmet uzmanları, kurumda kalan engelli bireylere vasi olarak atanmakta, her sosyal hizmet uzmanı 30-50 kişiye vasilik yapmaktadır. Neredeyse vasisi oldukları kişileri tanımaları dahi mümkün değildir.

Engelli bireylerin hukuki ehliyetine yönelik kısıtlamaları kaldıran yasa değişiklikleri yapılmalı ve vesayet sistemi yerine karar verme sürecinde destek mekanizmaları uygulanmalıdır.

- b) Arabuluculuk ve uzlaşmada, taraf olan vesayet altındaki engelli bireyin değil kanuni temsilcisinin rızasının aranması hak arama hürriyeti ve kanun önünde eşitlik ilkelerine aykırı olup çoğu zaman engelli bireyin durumdan haberdar dahi olmamasına ve hak kayıplarına yol açmaktadır. Vesayet altındaki kısıtlının sürece etkin katılımı

sağlanmalı, kanuni temsilcinin değil kısıtlı engellinin kabulü aranacak şekilde yasal düzenleme yapılmalıdır.

- c) Medenî Kanunumuzun 432. maddesine göre, aşağıdaki iki koşulun da gerçekleşmesi durumunda, ergin olan kişilerin özgürlükleri, korunmaları amacıyla kısıtlanabilir: Bu durumdaki ergin bir kişi, aynı madde uyarınca, tedavisi, eğitimi veya ıslahı için elverişli bir kuruma yerleştirilir veya alıkonulabilir. engelli bireylerin tehlikeli olduğu kavramının mevzuattan çıkarılması ve tehlikeli olması nedeniyle engelli bireylerin bakım merkezlerine yatırılmasına dair BM Engelli Hakları Sözleşmenin 14.maddeine aykırı uygulamaya son verilmeli, mevzuat değiştirilmelidir.
- d) Hukuki ehliyetlerinden yoksun bırakılmış engelli bireylere velisi ya da vasisinin rızası ile yapılan tıbbi müdahalelerin yasaklanması ve engelli bireylerin hür iradesine ve tercihlerine riayet eden ve onurlarını ve bireysel özerkliklerini koruyan karar verme süreçlerine destek mekanizmalarının desteklenmesi sağlanmalıdır.

Özellikle cinsel istismara uğrayan zihinsel engelli kadınların, cinsel istismara uğramalarının önüne geçecek tedbirleri almak ve güvenliklerini sağlamak yerine, zorla yapılan kürtaj ve kısırlaştırma operasyonlarının yasaklanması için gerekli tedbirlerin alınması, zorla tıbbi müdahalenin zararlı bir uygulama olduğuna dair farkındalığın artırılması ve engelli bireylerin tıbbi ve cerrahi tedavisi yapılmadan önce bilgilendirilerek rızalarının alınması için ivedilikle yasal düzenleme yapılması ve tedbir alınması gerekmektedir.

- e) Bilirkişilik havuzu oluşturulduğu gibi, özellikle bakım merkezleri ve kurumlarda kalan zihinsel engelli bireyler için, eğitim almış kişilerden oluşacak denetime açık vasilik havuzu oluşturulmalı, kısıtlı hakkında düzenli olarak Sosyal İnceleme Raporu hazırlanmalı ve vasilik defterleri ve SİR düzenli tutulmalı, denetlenmelidir.

5) İŞARET DİLİ TERCÜMANI SORUNU

- a) Ceza Muhakemesi Kanunu'nun "Tercüman bulundurulacak hâller" başlıklı 202. Maddesinde ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 234. Ve 236. Maddelerinde işaret dili tercümanından yararlanılacağı belirlenmiştir. Mevcut mevzuatımızda; işitme engelli bireylerin zorunlu müdafii ve adli yardım sisteminden atanan avukatı ile iletişim kurmasını sağlamaya yönelik işaret dili tercümanı atanmasına ilişkin düzenleme bulunmamaktadır. Bu durum adalet önünde eşitlik ilkesine aykırı olup adil yargılanma ve savunma haklarının etkin kullanılmasının ihlalidir.
- b) İşitme engelli bireyler için CMK ve Adli Yardım sistemleri aracılığı ile atama yapıldığında mutlaka işaret dili tercümanı da sağlanmalıdır.
- c) İşitme engelli bireyler adliyelere, emniyet birimlerine gittiklerinde birçok sorun yaşamakta, hiçbir şekilde danışma hizmetinden yararlanamamaktadır. Bu nedenle, nüfus yoğunluğuna göre en azından bölgesel olarak nöbetçi işaret dili tercümanı uygulamasına geçilmelidir.

- d) Mahkemelerde görev alan işaret dili tercümanlarının KODA olmasına önem verilmelidir. Bilirkişi listesinde bulunan tercümanların eğitim ve yeterlilikleri denetlenmelidir.
- e) İzmir özelinde; Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı İl Müdürlüğünde yalnız üç KODA tercümanı görev yapmakta olup, öncelikle tercüman sayısı arttırılmalı ve tercümanlar başka görevlerde çalıştırılmamalıdır.
- f) Avukatların, arabulucu ve uzlaştırıcıların, ilk iletişim ve devamında sürecin ve tercümanın doğruluğunu denetim açısından asgari düzeyde de olsa işaret dili eğitimi alması, iletişimi kolaylaştıracak, hata faktörünü en aza indirecektir.

C) EĞİTİM

- 1) Temel haklar ve engelli haklarını öğrenmeleri, halk arama ve başvuru mekanizmalarını etkin kullanabilmeleri için engelli bireylere ve alanda çalışan STKlara eğitim ve seminerler düzenlenmelidir. Temel haklar, engelli hakları ve başvuru mekanizmaları konusunda broşürler bastırılmalı, kamu spotları, ilanlar, yazılı ve görsel basın yolu ile toplumun farkındalığı ve duyarlılığı arttırılmalıdır.
- 2) Hukuk fakültelerince eğitim programlarında engelli haklarına ilişkin derslere yer verilmelidir.
- 3) Baroların, Staj Eğitim Merkezlerinde, zorunlu ders programlarında “Temel haklar, engelli hakları ve başvuru mekanizmaları” derslerine yer verilmeli, bu alanda donanımlı avukatlar yetiştirilmesi teşvik edilmelidir.
- 4) Baroların Meslek İçi Eğitim kapsamında, “Temel haklar, engelli hakları ve başvuru mekanizmaları” eğitimleri vermesi, CMK ve Adli Yardım görevlendirmelerinde bu eğitimleri almış kişilerin görev alması sağlanmalıdır.
- 5) Avukat ve arabulucuların işaret dili ve beden dili eğitimi alması teşvik edilmelidir. Hakim, savcı, adliye personeli, adli kolluk ve adalet mekanizması içinde görev alan tüm kişilerin engelli hakları konusunda eğitim almaları, farkındalıkları ve donanımları arttırılmalıdır.

D)İZLEME, VERİ TOPLAMA VE DENETİM

- 1) Engelli bireylerin psikiyatri hastaneleri, bakım merkezleri ya da diğer kurumlara onamı alınmaksızın yatırılması, cezaevlerinde engelli bireylerin kötü muameleye maruz kalması ve engellilere yönelik yeterli düzenlemelerin olmaması, hukuki yollara sınırlı erişim olması, cezaevlerinde ve bakım merkezlerinde özgürlüklerinden yoksun bırakılmış engelli bireylerin sivil toplum kuruluşlarınca izlenmesinin kısıtlanması, BM Engelli Hakları Sözleşmesinin 16. Maddesinin ihlali niteliğindedir.

Bireylerin öncelikle engel durumu ve farklı ihtiyaçları göz önünde bulundurularak, engelli bireyler ile birlikte ilgili uzmanlardan oluşan karar ve destek mekanizması oluşturmalıdır.

Aksi halde salt tıbbi ölçütlerle belirlenen engellilik oranı baz alınarak engelli bireyin hayatı üzerinde kendisinin beyanı ve rızası olmaksızın kararlar alınması, engelli bireyin toplumsal hayattan uzaklaşması ve uygun olmayan koşullarda, mutsuz bir hayat yaşamasına sebep olacaktır.

- 2) **Engelli bireylere bakım merkezlerinde uygulanan hücre hapsi, tecrit, elektroşok tedavisi ve diğer tüm istem dışı tedavileri önlemek için gerekli tedbirler alınmalıdır.**

Cezaevleri, bakım merkezleri, gözaltı merkezleri ve geri gönderme merkezlerinde, barolar ve sivil toplum kuruluşlarının izleme yapabilmesi sağlanmalı, mevcut izleme mekanizmaları şeffaf ve bağımsız yapıya kavuşturulmalıdır. Baro ve sivil toplum kuruluşlarının yer aldığı bağımsız izleme mekanizması ivedilikle kurulmalı ve işletilmelidir. Mevcut Kamu Denetçiliği Kurumu ve Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu ((TİHEK) mali ve yapısal bağımsızlığa kavuşturulmalı, İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları işlevsel hale getirilmelidir.

- 3) **Yaşanan işkence, kötü muamele ve ayrımcılık vakıaları, alınan tedbirler, şikayet ve hukuk yolları hakkında erişilebilir bilgi bankası oluşturulmalı, veri ve istatistik çalışması imkanları sağlanmalıdır.**
- 4) **Vasilik müessesesi üzerindeki denetim sadece mali denetime indirgenmiş durumdadır ki mali denetim dahi sağlıklı ve şeffaf değildir. Vasilik müessesesi ile ilgili şeffaf ve etkin denetim mekanizması kurulmalı, özellikle bakım evlerinde kalan zihinsel ve psiko-sosyal engelli bireyler olmak üzere, engelli bireylere ilişkin tutulan ve valiliklerde bulunan vasi defterleri açılarak, denetim ve veri alt yapısı oluşturulmalıdır.**
- 5) **Adalet bakanlığınca, UYAP sistemi aracılığı ile engelli bireylerin taraf olduğu tüm (ceza,hukuk,idari) davalar; davanın konusu, süresi, adli yardım talepleri olup olmadığı, katılımın sağlanıp sağlanmadığı ve adalete erişim koşulları yönünden veri ve istatistik çalışmasına konu edilmelidir.**
- 6) **Barolar tarafından da Engelli Hakları Merkezleri, CMK ve Adli Yardım servisleri aracılığı ile engelli bireylerin taraf olduğu davalar hakkında veri ve kayıt çalışmaları yapılmalıdır.**

KATILIMCI LİSTESİ

- 1- KARABAĞLAR BELEDİYESİ ENGELLİ DANIŞMA MERKEZİ**
- 2- İZMİR BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ GENÇLİK VE SPOR KULÜBÜ DERNEĞİ**
- 3- İZMİR GÖRME ENGELLİLER GENÇLİK VE SPOR KULÜBÜ DERNEĞİ**
- 4- ÇAĞDAŞ GÖRMEYENLER DERNEĞİ**
- 5- ANKARA BAROSU**
- 6- İZMİR SAĞIRLARI KORUMA VE KALKINDIRMA DERNEĞİ**
- 7- ULUSAL DOWN SENDROMU DERNEĞİ**
- 8- İZMİR BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ENGELLİ HİZMETLERİ ŞUBE MÜDÜRLÜĞÜ**
- 9- BALÇOVA BELEDİYESİ ENGELLİLER MERKEZİ**
- 10- BALÇOVA ENGELLİ HAKLARI DERNEĞİ**
- 11- AİLE, ÇALIŞMA VE SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞI İZMİR İL MÜDÜRLÜĞÜ**
- 12- EŞİT HAKLAR İÇİN İZLEME DERNEĞİ**
- 13- OTİSTİK ÇOCUKLARI KORUMA VE YÖNLENDİRME DERNEĞİ**
- 14- SOSYAL HİZMET UZMANLARI DERNEĞİ**
- 15- KAS HASTALIKLARI DERNEĞİ İZMİR ŞUBESİ**
- 16- ÇAĞDAŞ ÖZÜRLÜLER YAŞAM DERNEĞİ**
- 17- BUCA ENGELLİLER DERNEĞİ**
- 18- İZMİR FENİLKETONÜRİ DERNEĞİ**